

TEORIJA BETONSKIH KONSTRUKCIJA

**Snežana Marinković
Nenad Pecić**

Beograd, 2018. god

Impresum

Autori:	Dr Snežana Marinković, redovni profesor Građevinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu Dr Nenad Pečić, docent Građevinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu
Naslov:	Teorija betonskih konstrukcija
Izdavač:	Akademski misao, Beograd
Za izdavača:	Marko Vujadinović
Recenzenti:	Dr Snežana Mašović, vanredni profesor Građevinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu Vanja Alendar, dipl.grad.inž.
Dizajn:	Jelena Radosavljević, mast.inž.arh. Aleksandra Đorđević, mast.inž.arh.
Tiraž:	300 primeraka
Štampa:	Akademski misao
Mesto:	Beograd
Godina izdanja:	2018
ISBN:	978-86-7466-741-5

Sadržaj

11	Predgovor
13	1 Uvod
13	1.1 Beton, armirani beton i prethodno napregnuti beton
15	1.2 Istorijski razvoj
18	1.3 Primena
21	1.4 Standardi i propisi
23	2 Osnove proračuna betonskih konstrukcija
23	2.1 Teorijska postavka
25	2.1.1 Granična stanja nosivosti - sigurnost
25	2.1.2 Granična stanja upotrebljivosti - funkcionalnost
25	2.1.3 Eksploatacioni vek i trajnost
27	2.1.4 Koncept pouzdanosti - koeficijenti sigurnosti
28	2.2 Osnove proračuna prema SRPS EN 1990 i SRPS EN 1992-1-1
28	2.2.1 Proračunske situacije
29	2.2.2 Reprezentativne, karakteristične i proračunske vrednosti osnovnih promenljivih
29	2.2.2.1 Dejstva i uticaji od dejstava
31	2.2.2.2 Svojstva materijala i nosivost
32	2.2.2.3 Geometrijski podaci
32	2.2.3 Dokaz graničnih stanja
32	2.2.3.1 Dokaz graničnih stanja nosivosti
36	2.2.3.2 Dokaz graničnih stanja upotrebljivosti
37	2.2.4 Proračunski eksploatacioni vek i trajnost
38	2.2.5 Pouzdanost
39	Primeri
43	3 Materijali
43	3.1 Beton
43	3.1.1 Čvrstoće betona

48	3.1.2 Deformacijske karakteristike betona
48	3.1.2.1 Deformacije betona pri kratkotrajnom opterećenju
52	3.1.2.2 Deformacije betona zavisne od vremena
59	3.1.3 Fizičke karakteristike betona
60	3.1.3.1 Propustljivost betona
61	3.1.3.2 Difuzija
62	3.1.3.3 Kapilarno upijanje
62	3.2 Čelik za armiranje
62	3.2.1 Proizvodnja i vrste čelika za armiranje
63	3.2.2 Karakteristike čelika
64	3.3 Svojstva materijala prema SRPS EN 1992-1-1
64	3.3.1 Beton
64	3.3.1.1 Čvrstoća pri pritisku, čvrstoća pri zatezanju i modul elastičnosti betona
66	3.3.1.2 Deformacije betona zavisne od vremena – skupljanje i tečenje
68	3.3.1.3 Naponsko-deformacijski dijagrami betona
70	3.3.1.4 Utegnuti beton
71	3.3.2 Čelik za armiranje
73	3.4 Zajednički rad betona i čelika armature
76	4 Analiza AB konstrukcija
76	4.1 Uvod
79	4.2 Teorija elastičnosti
80	4.3 Teorija plastičnosti (elasto-plastična i plastična analiza)
83	4.3.1 Metoda pritisnutih štapova i zatega
84	4.4 Nelinearna analiza
84	4.4.1 Teorija drugog reda
86	4.5 Odredbe SRPS EN 1992-1-1
88	4.6 Principi dokaza graničnih stanja AB konstrukcija i potrebne kontrole prema SRPS EN 1992-1-1
90	Primeri
95	5 Granična stanja nosivosti – savijanje sa i bez aksijalne sile
95	5.1 Osnovne pretpostavke i oznake
97	5.2 Savijanje bez aksijalne sile
98	5.2.1 Jednostrano armirani preseci
103	5.2.2 Mogući zadaci dimenzionisanja
105	5.2.3 Obostrano armirani preseci
107	5.3 Savijanje sa aksijalnom silom
108	5.3.1 Neutralna linija unutar poprečnog preseka – <i>veliki ekscentricitet</i>
109	5.3.1.1 Jednostrano armirani preseci
109	5.3.1.2 Obostrano armirani preseci
110	5.3.2 Mogući zadaci dimenzionisanja

111	5.3.3 Neutralna linija van poprečnog preseka – <i>mali ekscentricitet</i>
111	5.3.3.1 Moment savijanja i aksijalna sila pritiska
113	5.3.3.2 Moment savijanja i aksijalna sila zatezanja
114	5.4 Dijagrami interakcije
116	5.5 T - preseci
118	5.5.1 T – preseci, neutralna linija u rebru
122	5.5.2 T – preseci, neutralna linija u ploči
123	5.6 Proračun preseka čija je pritisnuta površina proizvoljnog oblika - savijanje sa i bez aksijalne sile
125	5.7 Koso savijanje sa i bez aksijalne sile
125	5.8 Krivina AB elemenata i veza moment-krivina preseka
130	Primeri

147 6 Granična stanja nosivosti – smicanje

147	6.1 Uvod
149	6.2 Elementi koji nemaju armaturu za smicanje
153	6.3 Elementi koji imaju armaturu za smicanje
159	6.4 Odredbe SRPS EN 1992-1-1
161	6.4.1 Elementi za koje se ne zahteva proračun armature za smicanje
163	6.4.2 Elementi za koje se zahteva proračun armature za smicanje
166	6.5 Smicanje na spoju rebra i flanši u T – presecima i odredbe SRPS EN 1992-1-1
168	6.6 Modifikovana teorija polja pritisaka (Modified compression field theory – MCFT)
168	6.6.1 Uslovi kompatibilnosti i geometrijski uslovi osrednjenih dilatacija
169	6.6.2 Jednačine ravnoteže
170	6.6.3 Veze između napona i deformacija za isprskali beton i čelik armature
171	6.6.4 Dodatni uslovi ravnoteže
173	6.6.5 Opšti metod proračuna greda na smicanje i pojednostavljena modifikovana teorija polja pritiska (SMCFT)
174	6.7 Generalizacija pristupa polja napona (Generalised Stress Field Approach-GSFA)
178	6.8 Proračun greda pri smicanju prema MC 2010
180	Primeri

190 7 Granična stanja nosivosti – probijanje

190	7.1 Uvod
193	7.2 Mehanizam loma usled probijanja
198	7.3 Uloga armature za smicanje u kontroli probijanja
201	7.4 Uticaj izduženih opterećenih površina (oslonaca) na nosivost pri probijanju
203	7.5 Probijanje u uslovima nesimetrije geometrije i opterećenja
204	7.6 Dokaz granične nosivosti pri probijanju prema SRPS EN 1992-1-1
204	7.6.1 Položaj i oblik kontrolnog preseka
207	7.6.2 Proračun napona smicanja od probijanja

214	7.6.3 Nosivost pri probijanju ploča bez armature za smicanje
214	7.6.4 Nosivost pri probijanju ploča sa armaturom za smicanje
217	7.6.5 Temelji
219	7.6.6 Detalji armiranja
220	7.7 Teorija širine kritične smičuće prsline (Critical shear crack width theory-C SCT)
225	7.8 Proračun nosivosti ploča pri probijanju prema MC 2010
225	7.8.1 Osnovni i efektivni kontrolni obim i statička visina s obzirom na smicanje
227	7.8.2 Proračun nosivosti ploče pri probijanju
228	7.8.3 Proračun rotacije ploče u okolini oslonjene površine
230	7.8.4 Proračun nosivosti ploče pri probijanju izvan armirane zone
231	7.8.5 Armatura za obezbeđenje od progresivnog loma
233	7.8.6 Detalji armiranja
234	Primeri

244 8 Granična stanja nosivosti – torzija

244	8.1 Uvod
245	8.2 Torziona neisprskali elementi
247	8.3 Torziona isprskali elementi – slučaj čiste torzije
252	8.4 Kombinovano dejstvo smicanja i torzije
253	8.5 Odredbe SRPS EN 1992-1-1
253	8.5.1 Čista torzija
255	8.5.2 Kombinovano dejstvo smicanja i torzije
257	Primer

262 9 Granična stanja nosivosti – uticaji drugog reda

262	9.1 Efektivna dužina
263	9.2 Klasifikacija konstrukcija
263	9.3 Vitkost i granice vitkosti
264	9.4 Metode analize
265	9.5 Odredbe SRPS EN 1992-1-1
265	9.5.1 Opšte
266	9.5.2 Uprošćeni kriterijumi za uticaje drugog reda
266	9.5.2.1 Kriterijumi za globalnu analizu
268	9.5.2.2 Kriterijum vitkosti za izdvojene elemente
269	9.5.2.3 Efektivna dužina izdvojenih elemenata
271	9.5.3 Uticaj tečenja
271	9.5.4 Metode analize
271	9.5.4.1 Opšta metoda
273	9.5.4.2 Uprošćene metode
277	9.5.4.2.1 Metoda zasnovana na nominalnoj krutosti
280	9.5.4.2.2 Metoda zasnovana na nominalnoj krivini

283	9.5.4.3 Globalna analiza drugog reda
286	9.5.5 Koso savijanje
287	9.5.6 Geometrijske imperfekcije
289	9.5.7 Pomoćni materijali za primenu metode zasnovane na nominalnoj krivini
289	9.5.8 Rezime
291	Primeri

300 10 Granična stanja upotrebljivosti - SLS

301	10.1 Proračun graničnog stanja upotrebljivosti (SLS)
303	10.2 Proračunski modeli
304	10.3 Opterećenja pri kojima se sprovode SLS provere
308	10.4 Modeli materijala i elemenata za SLS proračune betonskih konstrukcija
310	10.4.1 Konvencija o znaku
312	10.4.2 Izbor modela preseka za SLS proračun betonske konstrukcije
313	10.5 Izračunavanje i kontrolisanje napona u elementima
313	10.5.1 Izračunavanje napona u preseku bez prslina
314	10.5.2 Izračunavanje napona u preseku sa prslinom
316	10.5.3 Izračunavanje napona u preseku sa prslinom za slučaj savijanja samo momentom
322	10.5.4 Kontrola napona prema SRPS EN 1922-1-1
324	10.5.5 Preporuke
326	10.6 Kontrola prslina u armiranobetonskim elementima
326	10.6.1 Uzroci i posledice nastajanja prslina
329	10.6.2 Mere za kontrolu nastajanja prslina
330	10.6.3 Ograničenja širine prslina prema SRPS EN 1922-1-1
331	10.6.4 Kontrola širine prslina
332	10.6.5 Minimalna površina armature za „kontrolu“ prslina (sprečavanje preširokih prslina)
336	10.6.6 Proračun širine prslina (kontrola prslina proračunom)
340	10.6.7 Kontrola prslina bez direktnog proračuna
342	10.6.8 Preporuke
343	10.7 Kontrola ugiba armiranobetonskih elemenata
343	10.7.1 Uvod u proračun ugiba betonskih konstrukcija
344	10.7.2 Razlozi za kontrolu ugiba kod elemenata zgrada
344	10.7.3 Bitne napomene vezane za kontrolu ugiba
347	10.7.4 Ograničenja ugiba koja preporučuje SRPS EN 1922-1-1
348	10.7.5 Postupci za kontrolu ugiba prema SRPS EN 1922-1-1
350	10.7.5.1 Kontrola ugiba bez direktnog proračuna
351	10.7.5.2 Kontrola ugiba proračunom
357	10.7.5.3 Kontrola ugiba proračunom – pojednostavljena varijanta
362	10.7.5.4 Kontrola ugiba proračunom – detaljni proračun
365	10.7.5.5 Vrednosti koeficijenta tečenja i ukupne dilatacije skupljanja prema SRPS EN 1922-1-1
367	10.7.6 Preporuke

369	11 Metoda pritisnutih štapova i zatega
369	11.1 Opšte o metodi
370	11.2 Metodologija proračuna
371	11.3 Pritisnuti štapovi i odredbe SRPS EN-1992-1-1
372	11.4 Zatege i odredbe SRPS EN-1992-1-1
373	11.5 Čvorovi i odredbe SRPS EN-1992-1-1
375	11.6 Lokalno opterećene površine
376	11.7 Kratki elementi
378	11.8 Oblasti diskontinuiteta u gredama usled delovanja koncentrisanog opterećenja u blizini oslonca
378	Primeri
387	12 Trajnost
387	12.1 Uslovi sredine
389	12.2 Deterioracioni mehanizmi betonskih konstrukcija
391	12.2.1 Korozija armature
391	12.2.2 Direktna degradacija betona usled ciklusa zamrzavanja i odmrzavanja
392	12.2.3 Direktna degradacija betona usled hemijske agresije
393	12.2.4 Direktna degradacija betona usled alkalno-agregatne reakcije
393	12.2.5 Direktna degradacija betona usled odloženog formiranja etringita
394	12.3 Razvoj degradacije betona i proračunski eksploatacioni vek
395	12.4 Pouzdanost
396	12.5 Procena stepena degradacije konstrukcije
396	12.6 Odredbe SRPS EN 1992-1-1
400	13 Prianjanje između betona i čelika; sidrenje, nastavljnje i vođenje armature
400	13.1 Prianjanje u savijanim AB elementima
403	13.2 Čvrstoća pri prianjanju
405	13.3 Dužina sidrenja zategnutih šipki armature
405	13.4 Dužina sidrenja pritisnutih šipki armature
405	13.5 Nastavljanje podužne armature
406	13.6 Vođenje podužne armature
408	13.7 Sidrenje, nastavljnje i vođenje armature prema SRPS EN 1992-1-1
408	13.7.1 Sidrenje podužne armature
411	13.7.2 Sidrenje uzengija i armature za smicanje
412	13.7.3 Sidrenje zavarenim šipkama
413	13.7.4 Nastavljanje armature
418	13.7.5 Vođenje podužne armature
420	14 Projektovanje prema ponašanju
420	14.1 Opšte

421	14.2 Model propisa MC 2010
422	14.2.1 Kriterijumi ponašanja za kategorije: upotrebljivost i sigurnost
424	14.2.2 Kriterijumi ponašanja za kategoriju: održivost
425	Primer

---

428   Literatura

---

433   Prilozi

434	Prilog 1 – Tabela koeficijenata za proračun pravougaonih preseka opterećenih na savijanje
436	Prilog 2 – Dijagrami interakcije za dimenzionisanje pravougaonih i kružnih preseka (za klase betona C12/15 – C50/60 i armaturu klase B500B)
450	Prilog 3 – Dijagrami koeficijenta Kr za primenu u metodi nominalne krivine
460	Prilog 4 – Korozijska armature usled karbonatizacije i usled prodora hlorida

Predgovor

Ova knjiga nastala je prvenstveno iz želje da se studentima Građevinskog fakulteta u Beogradu obezbedi odgovarajuća literatura iz predmeta *Teorija betonskih konstrukcija 1* i *Teorija betonskih konstrukcija 2*. Kao što naslov govori, knjiga se bavi *teorijom betonskih konstrukcija* i prikazuje savremene teorijske i praktične pristupe rešavanju raznih problema iz oblasti ove važne konstrukterske discipline.

Moderna istorija betona traje oko 150 godina. Razvoj teorijske misli, od intuicije do složenih mehaničko-matematičkih modela, bio je pomognut razvojem srodnih naučnih disciplina. Danas smo sposobni da sa zadovoljavajućom tačnošću modeliramo ponašanje i prognoziramo odgovor betonskih konstrukcija na sva dejstva kojima mogu biti izložene u toku eksploatacije, incidenta, zemljotresa. Ovo je veoma važno jer su zahtevi koje savremeno doba postavlja pred betonske konstrukcije visoki: pored obezbeđenja pouzdanosti, odnosno sigurnosti, funkcionalnosti i trajnosti, od betonskih konstrukcija se očekuje i da budu robusne, da obezbede zaštitu od mogućih incidenata i da budu održive. Na održivosti se specijalno insistira, pa konstrukcije treba projektovati i graditi tako da se njihov uticaj na životnu sredinu tokom čitavog životnog ciklusa, od građenja do uklanjanja, smanji na najmanju moguću meru.

Proračun betonskih konstrukcija se zasniva na primeni *Teorije pouzdanosti* i *Teorije graničnih stanja*, odnosno zasniva se na prihvatljivoj verovatnoći da projektovana konstrukcija neće biti nepodobna za primenu u određenom vremenskom periodu, što znači da nijedno relevantno granično stanje neće biti dostignuto. Dokazuju se dve osnovne grupe graničnih stanja: *granična stanja nosivosti* i *granična stanja upotrebljivosti*. Osim toga, mora biti dokazana *trajnost*, odnosno konstrukcija mora biti proračunata tako da njena degradacija u toku eksploatacionog veka ne utiče na smanjenje nivoa ponašanja konstrukcije ispod određene mere, imajući u vidu predviđeni nivo održavanja. U skladu sa tim su organizovana poglavlja ove knjige.

Oblast projektovanja i građenja betonskih konstrukcija je u svim zemljama regulisana odgovarajućim normativnim aktima. Obrazovanje građevinskih inženjera zbog toga mora da uključi i poznavanje osnovnih zahteva standarda, i još više i važnije, njihovo razumevanje. U Srbiji je, 2015. godine, Institut za standardizaciju Srbije objavio na srpskom jeziku deo 1-1 Evrokoda 2: SRPS EN 1992-1-1: Evrokod 2 - Projektovanje betonskih konstrukcija - Deo 1-1: Opšta pravila i pravila za zgrade i odgovarajući Nacionalni prilog SRPS EN 1992-1-1/NA. Za ove dokumente se u tekstu često koristi skraćenica EC2. U trenutku pisanja ove knjige još nije počela obavezna primena ovih standarda u Srbiji (nije donet odgovarajući akt od strane države), kao uostalom ni drugih delova Evrokodova za konstrukcije, koje je do sada objavio Institut za standardizaciju Srbije. Međutim, u praksi se ovi standardi uveliko upotrebljavaju, pa knjiga sadrži tumačenje njihovih odredbi i primenu u karakterističnim brojnim primerima. Takođe se bavi i pojedinim odredbama drugih standarda koje su potrebne za primenu EC2, kao, recimo, odredbama standarda SRPS EN 1990: Evrokod - Osnove projektovanja konstrukcija, odnosno Nacionalnog priloga SRPS EN 1990/NA (za koje se u tekstu često koristi skraćenica EC0).

Poslednja generacija standarda iz oblasti betonskih konstrukcija u Evropi, Model propisa 2010 (MC 2010), se zasniva na sveobuhvatnom konceptu projektovanja pod nazivom *Projektovanje prema ponašanju (performansama)*. U okviru ovog koncepta definišu se osnovne kategorije ponašanja konstrukcija: sigurnost, upotrebljivost (koja uključuje trajnost) i održivost, kao i kriterijumi ponašanja za svaku od kategorija. S obzirom na to da MC 2010 predstavlja *state-of-the-art* u oblasti teorije betonskih konstrukcija danas, i da će se na njemu zasnivati naredna verzija Evrokoda 2, filozofija i zahtevi ovog standarda su takođe izloženi i komentarisani. U tom smislu, knjiga "ide" napred u odnosu na trenutno važeće Evrokodove i prevazilazi okvire materije koja se predaje u okviru predmeta *Teorija betonskih konstrukcija 1* i *Teorija betonskih konstrukcija 2*. Želja je bila da se zainteresovani čitaoci upoznaju sa najnovijim pravcima razvoja teorijske misli i praktičnih pristupa u ovoj oblasti.

Konačno, u okviru Priloga su dati određeni pomoćni materijali za dimenzionisanje, koji su pre svega namenjeni studentima, kao pomoć pri rešavanju zadataka iz predmeta *Teorija betonskih konstrukcija 1* i *2*. Prilog takođe sadrži metode za dokaz nekih graničnih stanja trajnosti betonskih konstrukcija, koje se zasnivaju na odgovarajućim fizičko-hemijskim modelima i predstavljaju unapređenje u odnosu na tretman koji trajnost ima u EC2.

Knjiga je rezultat napora nastavnika i saradnika na grupi predmeta *Betonske konstrukcije* na Građevinskom fakultetu u Beogradu. Veliki trud i entuzijizam u ovaj posao uložili su: doc.dr Ivan Ignjatović, dipl.građ.inž. – poglavlja Trajnost, Smicanje i Torzija; doc.dr Veljko Koković, dipl.građ.inž. – poglavlje Smicanje; asistent Ivan Milićević, master inž.građ. – poglavlja Uticaji drugog reda, Torzija i Prilozi, kojima se najtoplije zahvaljujemo na pomoći oko izrade ovog teksta.

Posebnu zahvalnost dugujemo dugogodišnjem prijatelju, učitelju i saradniku, gospodinu Vanji Alendaru, koji je inicijator i podrška većinom stremljenju ka boljem. Njegovi saveti i komentari su doprineli poboljšanju kvaliteta teksta i njegove prezentacije.

Zahvaljujemo se našim porodicama koje su hrabro izdržale našu odsutnost i posvećenost realizaciji ovog, za nas velikog truda. Zato je ova knjiga posvećena njima: Đorđu, Matiji, Vesni i Kseniji.

Za izgled i tehnički kvalitet knjige zaslužne su mast. inž. arh. Jelena Radosavljević i mast.inž. arh. Aleksandra Đorđević.

U Beogradu,
jun 2018.

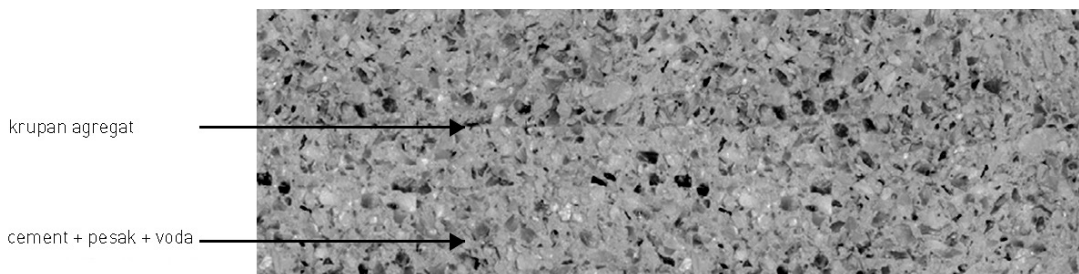
Autori

1 Uvod

1.1 Beton, armirani beton i prethodno napregnuti beton

Slika 1.1
Struktura
očvrslog betona

Beton je materijal koji se dobija mešanjem agregata (najčešće kamenog, rečnog ili drobljenog), cementa i vode u određenim proporcijama, da bi se dobila željena svojstva u svežem i očvrslom stanju. Osnovu materijala čini agregat (krupan i sitan - pesak), dok cement i voda hemijski reaguju vezujući zrna agregata u kompaktnu masu, slika 1.1. U svežem stanju beton ima konzistenciju koja omogućava livenje u kalupe željenog oblika, tako da je od betona praktično moguće napraviti konstrukcije potpuno proizvoljnog oblika, što je vrlo teško ili neizvodljivo sa drugim građevinskim materijalima. Kao i prirodni kamen, beton ima relativno veliku čvrstoću pri pritisku (20 MPa do 90 MPa za uobičajene betone) što ga čini pogodnim za primenu u konstrukcijskim elementima opterećenim pretežno na pritisak. Takođe kao prirodni kamen, beton je krt materijal sa čvrstoćom pri zatezanju značajno manjom od čvrstoće pri pritisku, zbog čega nije pogodan za primenu u elementima opterećenim na zatezanje ili savijanje.

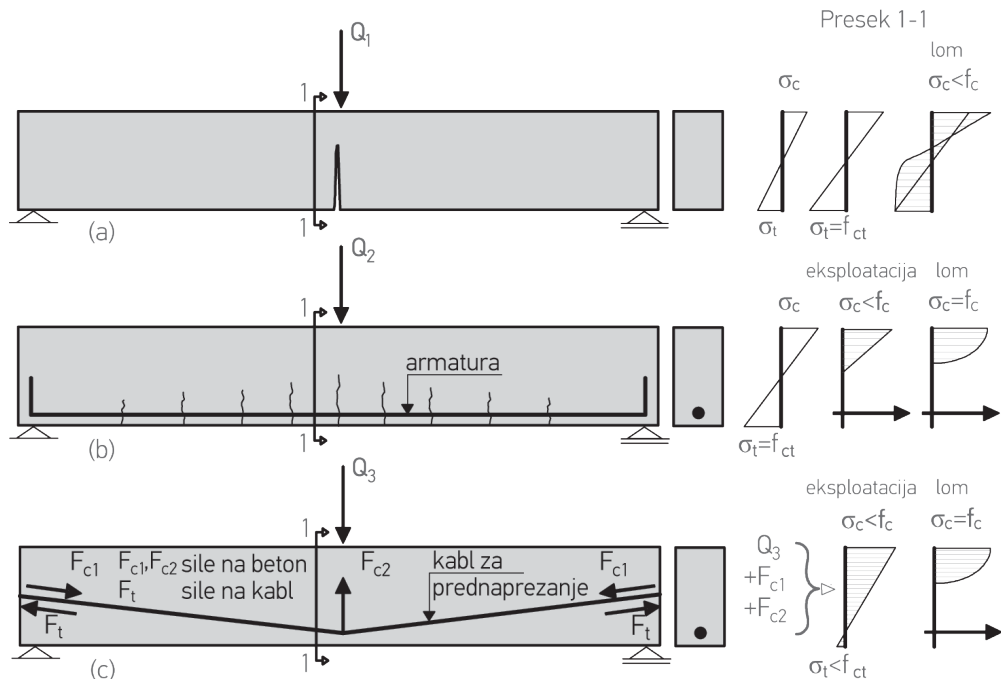

Ovo (veliko) ograničenje betona rešeno je, u drugoj polovini devetnaestog veka, *armiranjem* zategnute zone betonskog preseka materijalom koji ima visoku čvrstoću pri zatezanju – čelikom. Ovaj čelik, koji se naziva armatura, se proizvodi u obliku šipki malih prečnika i postavlja u kalupe, u zone u kojima se javlja zatezanje, pre *izlivanja* betona. U nearmiranom betonskom elementu, nakon iscrpljenja čvrstoće pri zatezanju u preseku u kome su naponi zatezanja najveći, javlja se prslina koja praktično znači lom preseka, slika 1.2a. Dakle, nosivost betona, odnosno elementa u slučaju prikazanom na slici 1.2a, određena je čvrstoćom betona na zatezanje. Ako se u zategnutoj zoni elementa nalazi čelična armatura, nakon pojave prsline napone zatezanja prihvata čelična armatura, slika 1.2b. Na taj način se može iskoristiti čvrstoća betona pri pritisku i višestruko povećati nosivost armiranobetonskog (AB) elementa u odnosu na onu koju bi imao nearmirani betonski element, $Q_2 > Q_1$, slika 1.2b. Sama reč armiran inače potiče od francuske reči *armé* (*Béton armé*) što znači *ojačan*. Isto značenje ima i engleski naziv *Reinforced concrete*.

Nakon očvršćavanja, beton čvrsto prijanja za čelik. Zahvaljujući dobroj adheziji i činjenici da su koeficijenti linearnog termičkog širenja betona i čelika praktično isti na temperaturama do oko 80°C, ova dva materijala, veoma različitih mehaničkih karakteristika, se zajednički deformišu pod opterećenjem bez narušavanja prijanjanja – spregnuti su u jedan materijal koji se naziva armirani beton. Konstrukcije od armiranog betona projektuju se tako da se betonom prihvataju naponi pritiska a čelikom naponi zatezanja, tako da svaki materijal bude racionalno iskorišćen.

Čelična armatura počinje da biva racionalno iskorišćena tek nakon pojave prslina, odnosno prsline su neizbežno i normalno eksploataciono stanje armiranobetonskih konstrukcijskih elemenata. One, međutim, smanjuju krutost elementa i njegovu otpornost na razne korozivne uticaje. Drugim rečima, eliminacija prslina bi svakako povoljno uticala na nosivost, deformabilnost i trajnost AB elemenata. Krajem devetnaestog veka pojavila se ideja o prethodnom naprezanju betona, u smislu unošenja napona pritiska u konstrukcijske elemente, kojima bi se smanjili ili poništili naponi zatezanja koji potiču od opterećenja. Jedan jednostavan način za unošenje napona pritiska je zatezanjem čelika (u obliku šipki, žica, užadi) postavljenog u odgovarajuću zonu, pomoću hidrauličnih presa koje se odupiru o čela betonskog elementa, unoseći tako u njega silu pritiska. Na ovaj način se u betonski element može uneti željeno opterećenje, a najbolje je da ono bude istog tipa kao i spoljašnje opterećenje, samo suprotnog smera, slika 1.2c. Zahvaljujući poništavanju dela spoljašnjeg opterećenja, može se postići veća nosivost nego kod armiranog elementa (i krutost, ako se ne dozvoljavaju prsline), $Q_3 > Q_2 > Q_1$. Ovako teorijski razrađena ideja o prethodnom naprezanju našla je praktičnu primenu tek nakon osvajanja tehnologije proizvodnje visokovrednih čelika. Vremenske deformacije betona (skupljanje i tečenje) izazivaju gubitak unete sile pritiska, pa su za prethodno naprezanje potrebni čelici sa znatno većim čvrstoćama pri zatezanju od onih koji se koriste za armaturu. Tako je nastala posebna vrsta armiranog betona – prethodno napregnuti beton, koji danas ima široku primenu u armiranobetonskim konstrukcijama velikih raspona ili specifičnih zahteva (na primer, konstrukcije bez prslina).

Slika 1.2
Nearmirana
(a), armirana
(b) i prethodno
napregnuta (c)
betonska greda
(f_c – čvrstoća
betona pri
pritisku; f_{ct} –
čvrstoća betona
pri zatezanju)

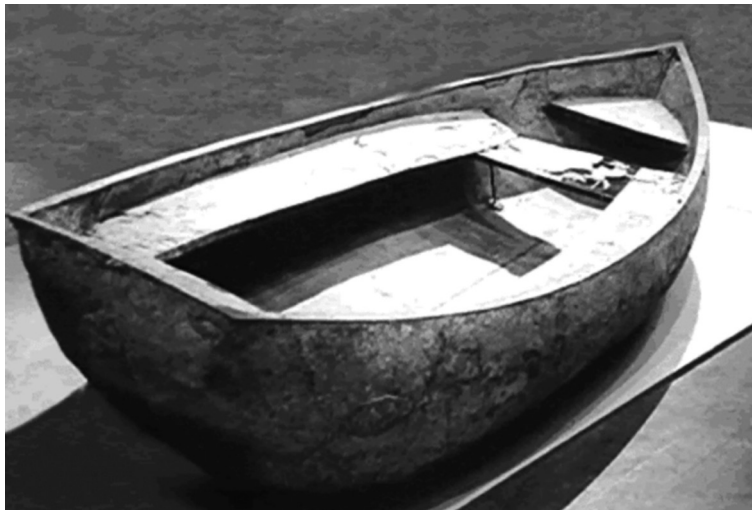

1.2 Istorijski razvoj

Najstariji beton na svetu, prema sadašnjim saznanjima, pronađen je na tlu Srbije (Aćić i Marinković, 2012). Na lokalitetu Lepenski vir, u staništima ljudi toga vremena, pronađeni su betonski podovi stari oko 7600 godina. Ovi betoni su spravljeni od mešavine krečnog veziva, peska, šljunka i vode. Moderna istorija betona ipak počinje pronalaskom Portland cementa, odnosno usavršavanjem njegove industrijske proizvodnje u drugoj polovini 19. veka. Danas se smatra da je Francuz Žan-Luj Lambo (Jean-Louis Lambot) napravio prvu armiranobetonsku konstrukciju, koja je doduše bila čamac, 1948. godine. Čamac je bio napravljen od cementnog maltera armiranog žičanom mrežom, slika 1.3. Praktično u isto vreme, 1949. godine, francuski vrtlar Žozef Monije (Joseph Monier) je počeo proizvodnju saksija, takođe od cementnog maltera armiranog žičanom mrežom. Monije je bio preduzimljiv čovek koji je shvatio da bi materijal od kojeg je pravio saksije mogao uspešno da se primenjuje i u građevinarstvu.

Ubrzo nakon saksija, sledili su patenti za izradu armiranobetonskih rezervoara, cevi, ploča i stepeništa. Monijeove AB konstrukcije bile su rezultat empirike (bio je ipak vrtlar) mada su mu u razradi patenata pomagali iskusni inženjeri.

Slika 1.3
Prva AB
"konstrukcija"
– Lamboov
čamac (Ačić
i Marinković,
2012)

Do kraja 19. veka AB konstrukcije građene su uglavnom po intuiciji i na osnovu iskustva u drugim materijalima, bez proračuna i poznavanja svojstva materijala i ponašanja konstrukcija pod opterećenjem. Kraj 19. i početak 20. veka bili su prelomni periodi u razvoju AB konstrukcija. U ovom periodu počinju da se vrše eksperimentalna i teorijska istraživanja (Considère, Bauschinger, Bach, Ritter, Belejubiški), a konstrukcije (među kojima i mostovi) se izvode na osnovu empirijskih izraza i rezultata istraživanja. Naziru se konture prve teorije za proračun AB konstrukcija - *Teorije dopuštenih napona*.

Od početka 20. veka vrše se obimna i raznovrsna eksperimentalna istraživanja AB elemenata i zaokružuje *Teorija dopuštenih napona* koja će se, sa malim izmenama i dopunama, zadržati u narednih sedam-osam decenija. U ovim istraživanjima prednjačile su zemlje zapadne Evrope (Francuska, Nemačka, Švajcarska) i Rusija. Izdaju se prvi zvanični tehnički propisi za beton i armirani beton (1904. godine u Nemačkoj, 1906. godine u Francuskoj, 1908. godine u Rusiji) i grade značajni objekti. U Francuskoj E. Fresine (Freyssinet) gradi brojne mostove od AB, među kojima most Plugastel dužine 3 x 172 m, što je bio svetski rekord po rasponima do 1934. godine. Takođe, prvi put primenjuje prethodno naprezanje na objektima pristaništa u luci Avr (Havre), 1930. godine. L. Konsider (Considère) gradi prvu betonsku lučnu branu 1916. godine. Posle prvog svetskog rata razvija se gradnja praktično svih vrsta objekata u armiranom i prethodno napretnom betonu.

Primena armiranog betona u Kraljevini Srbiji je počela tek nakon 1900. godine. Smatra se da je prvi objekat čija je konstrukcija (temelji, stubovi, tavanice i stepeništa) izgrađena od armiranog betona hotel Moskva u Beogradu, 1907. godine (projektant Jovan Ilkić i grupa arhitekata iz Sankt Peterburga), slika 1.4. Iako u početku sa zakašnjenjem, do pune primene armiranog betona u srpskom građevinarstvu došlo je u periodu između dva svetska rata, kada su sagrađeni mnogi reprezentativni objekti. Izdvajaju se dva: palata Albanija u Beogradu (projektant konstrukcije Đ. Lazarević), tada najviša zgrada u Jugoistočnoj Evropi, slika 1.5, i Most na Đurđevića Tari (projektant konstrukcije M. Trojanović), drumski lučni most sa rasponom velikog luka 116 m i visinom oko 150 m, slika 1.6. Ovaj most poznat je i danas po izuzetnoj lepoti i uklopljenosti u prirodni ambijent.

Dalji razvoj teorijske misli kretao se u pravcu uvođenja kontrola sigurnosti, funkcionalnosti i trajnosti konstrukcija, odnosno *Teorije pouzdanosti* u proračun betonskih konstrukcija. *Teorija dopuštenih napona* se sastoji u proračunu napona u karakterističnim preseccima elemenata za najnepovoljniju kombinaciju eksploatacionog opterećenja, pod pretpostavkom linearno elastičnog ponašanja betona i čelika, i dokazivanju da nisu veći od dopuštenih napona. Dopušteni naponi se dobijaju umanjnjem karakterističnih čvrstoća betona i čelika